

Nr 446

av herr Helén m. fl.
angående regionalpolitiken.

SAMMANFATTNING

En samordnad regional planering är nödvändig för att nå effekt i regionalpolitiken. En näringspolitisk plan med preciserad målsättning måste snabbt komma till stånd. Samhället måste bestämma sig och klart ange vilka åtgärder som skall sättas in och vart dessa åtgärder skall syfta.

Innan detta skett kommer osäkerheten om framtiden att bestå i avfolkningsbygderna. Ovissheten är i dag ett gissel för glesbygdernas människor och förstärker de negativa dragen i utvecklingen. Såväl enskilda, som står i valet mellan att flytta eller att satsa sin framtid på den ort där han eller hon vuxit upp, som den som planerar någon form av rörelse ställer frågan: Hur kommer ortens framtid att bli? Måste man vänta sig en fortsatt befolkningsuttunnning, försämrade kommunal och annan service, ökade svårigheter på arbetsmarknaden eller finns det några garantier för en fortsatt rimlig standard i dessa avseenden? Det räcker inte att ge stöd till företagsetableringar och företagsvidgningar på en ort om samtidigt järnvägen dras in eller hotas av indragning. Det räcker inte att vilja stödja industrietableringar i ett område om samtidigt vägnätet inte upprustas, om teletaxorna rakar i höjden och utformas på ett sätt som drabbar glesbygdsområdena. Det räcker inte med möjligheter till industriell expansion i t. ex. en tätort i det norrländska inlandet om samhället inte samtidigt kan tillhandahålla bostäder i tillräcklig omfattning. Det räcker inte att skapa nya arbetstillfällen om inte samtidigt ungdomen ges utbildningsmöjligheter inom rimligt avstånd och med sådan utformning att de ges möjligheter att stanna i sin bygd.

Beslut bör fattas om prioriteringsorter i Norrland. Härutöver bör staten garantera att samhällsservicen kommer att upprätthållas i ett större antal serviceorter såväl i Norrlands inland som i övriga glesbygdsområden.

Genom att så långt möjligt inkludera faktorer som i dag saknar pris för den enskilda företagsamheten kan den företagsekonomiska kalkyleringen närmas till den önskade samhällsekonomiska. F. n. är mätmetoderna att utföra samhällsekonomiska kalkyler inte tillräckligt utfors-

kade. Vi föreslår att medel anslås till sådan forskning. Direkta ingrepp från samhällets sida kommer trots allt att bli nödvändiga genom att betydande skillnader mellan företagsekonomiska och samhällsekonomiska kalkyler kommer att kvarstå.

Stödet till näringslivet bör i större utsträckning utformas så att det gynnar hela näringslivet i de regioner som anses i behov av stöd. Frågan om särskilda skattelättnader för företag i stödområdet bör bli föremål för en allsidig utredning. Investeringsfonderna bör frisläppas för investeringar utanför de expansiva storstadsområdena.

Väsentliga statliga förvaltningsuppgifter bör kunna decentraliseras till regional och lokal nivå.

Kommunikationerna är också en viktig sektor, där generella åtgärder kan få lokaliseringpolitiskt gynnsamma effekter. Minskade transportkostnader, ökade hastigheter och lägre taxor är viktiga åtgärder. I en bred samhällsekonomisk bedömning är bl. a. regionalpolitiska effekter av trafikpolitiken av stor betydelse. Minst en ny socialhögskola bör lokaliseras till Norrland.

Bostadsbristen i storstäderna får inte leda till att bostadsbehoven i andra orter inte tillräckligt beaktas.

Försök bör omedelbart inledas genom etablerande av ett antal industricentra. Verksamheten torde förutsätta statlig medverkan.

Lokaliseringstöd bör även kunna utgå till serviceanläggningar och serviceföretag i de fall service av berört slag saknas i ett område.

Samhället som helhet måste ta på sig ett större ansvar för att samhällsservicen bibehålles på rimlig nivå även för glesbygdens befolkning. En lånefond för butiks- och hantverks- m. fl. lokaler i dessa orter bör inrättas.

Glesbygdsutredningen bör få i uppdrag att till kommande riksdag framlägga ett förslag till minimistandard beträffande service i glesbygd-regionerna liksom förslag till organisation av transportservicen. Glesbygdskonsulenternas försöksverksamhet bör snabbt utvärderas.

DEN NÄRINGSGEOGRAFISKA UTVECKLINGEN

Den näringsgeografiska utvecklingen i Sverige har i allt högre grad kommit att innebära en fortgående koncentration av människor, företag, statlig förvaltning, samhällelig service och kulturutbud till storstadsområdena liksom en fortgående utarmning i glesbygdsmrådena.

Denna utveckling medför svårlösta problem inte bara i avfolkningsområdena, utan innebär också svårigheter i de expansiva regionerna. De negativa verkningarna i stockningsområdena har hittills inte tillräckligt uppmärksamrats, trots de omfattande samhällskostnader, som blivit följden i form av exempelvis miljöförstöring, trängsel, köbildningar och sociala problem i allför snabbt växande storstadsområden.

Undersökningar visar, att många människor flyttar till storstadsom-

råderna, inte därför att de skulle anse dessa städer ge någon mänskligare eller mer berikande tillvaro, utan därför att de av omständigheterna — främst bristen på arbete — tvingas till det.

I mars 1969 uppdrog Kungl. Maj:t åt länsstyrelserna att utarbeta konkreta regionalpolitiska handlingsprogram för länen. Avsikten är att fullfölja länsplanering 1967 bl. a. i det avseendet att den nya planeringsomgången skall belysa vilka åtgärder i form av offentliga investeringar och andra insatser som fordras för att den regionala utvecklingen skall följa den angivna målsättningen. Länsprogrammen skall remissbehandlas i kommunerna under februari/mars varefter länsstyrelserna/planeringsråden skall redovisa programmen till inrikesdepartementet. Ett regionalt program omfattande hela riket och byggt på länsprogram 70 skall föreläggas 1972 års riksdag. Samtidigt fortsätter lokaliseringstuderingen sitt arbete med utformningen av en regionalpolitisk målsättning, nya regionalpolitiska medel och regionalpolitikens organisation.

Då länsprogrammen utarbetats inom de olika länen var för sig och remissbehandlats i kommunerna inom resp. län, kommer de av allt att döma främst att ha uppställt regionala mål. Inom inrikesdepartementet avses uppenbarligen därefter ske en sammanvägning av de regionala målen och nationella mål innan planen föreläggs riksdagen. Enligt vår mening får statsmakternas beslut om det regionala programmet inte ges en sådan utformning att den kommunala självbestämmanderätten inskränkes.

Då en regionalpolitisk plan skall utarbetas, borde den fysiska riksplanen föreligga. Den är avsedd att främst anvisa mark till läge och storlek för olika verksamheter i kombination med restriktioner för användande av olika områden. Riksplanen är alltså ett viktigt underlag för regionalpolitisk verksamhet.

Näringspolitisk plan

En grundförutsättning för att uppnå valfrihet och regional jämlikhet är målmedvetna insatser från samhällets sida. En näringspolitisk plan med preciserad målsättning måste snabbt komma till stånd. Samhället måste bestämma sig och klart ange vilka åtgärder som skall sättas in på olika orter och vart dessa åtgärder skall syfta. Först genom en planmässig samordning av insatserna kan man räkna med att större resultat nås.

Innan detta skett kommer osäkerheten om framtiden att bestå i avfolkningsbygderna. Ovissheten är i dag ett gissel för glesbygdens människor och förstärker de negativa dragen i utvecklingen. Såväl enskilda individer, som står i valet mellan att flytta eller att satsa sin framtid på den ort där han eller hon vuxit upp, som den som planerar någon form av rörelse ställer frågan: Hur kommer ortens framtid att bli?

Måste man vänta sig en fortsatt befolkningsuttunnning, försämrad kommunal och annan service, ökade svårigheter på arbetsmarknaden eller finns det några garantier för en fortsatt rimlig standard i dessa avseenden?

De som oroas av sådana frågor får vänta på svar. De har rätt att efter två decenniers utredande och ett decenniums försöksverksamhet utan klara mål få besked om ortens framtid. Just den nuvarande ovissheten är sannolikt en av de kraftigast bidragande orsakerna till den nuvarande negativa utvecklingen och lokaliseringens politiska resultat.

Här liksom i andra sammanhang är den politiska viljeinriktningen avgörande för utformningen av det framtida samhället. Hittills har i många områden negativa prognoser fått bestämma utformningen av insatserna och ansträngningarna att bryta den pågående utvecklingen har varit otillräckliga.

REGIONALPOLITIKENS MÅL OCH METODER

Geografisk omfattning

Den fortgående koncentrationsutvecklingen är i praktiken knappast önskad av några människor i samhället och medför negativa konsekvenser i såväl glesbygdsområden som storstadsområden. Detta bör leda till åtminstone två slutsatser: regionalpolitiken bör omfatta hela landet; den bör grundas på ett mera mångfasetterat mått på välfärd än det som i dag används.

Regionalpolitiken gäller inte enbart Norrland eller avfolkningsområdena. Även de problem som är aktuella i de expanderande tätortsregionerna liksom de förhållanden, som kan råda i områden med vikan- de befolkningsunderlag utanför stödområdet, måste behandlas inom regionalpolitiken. Sett ur ett helhetsperspektiv är regionalpolitiken en alltmer central fråga för storstadsregionerna. Ett av dess mål är ju regional utjämning, att reducera de växande storstädernas problem i fråga om bostäder, trafik etc. Att balansera utvecklingen mellan regioner — att söka lugna tillväxttakten i storstäderna — är viktigt inte minst för storstädernas invånare.

Vi behöver ett mått på »välfärd»

Vi använder oss i dag av synnerligen bristfälliga och ibland rent felaktiga metoder för att mäta välfärden. Ofta har man använt ökad bruttonationalprodukt som synonymt med ekonomisk utveckling, framåtskridande och ökat välstånd, trots att bruttonationalproduktbegreppet inte täcker in värden som fritid, trygghet och valfrihet i arbetet, miljö, hälsotillstånd etc.

Ovan nämnda faktorer utövar ett stort inflytande på välfärdsupplevelsen men kommer inte till uttryck i bruttonationalproduktbegreppet.

Självklart leder denna brist lätt till beslut på bristfälliga grunder ur samhällsekonomisk synvinkel.

Orsaken till de bristfälliga måtten på välfärd ligger naturligtvis till stor del i svårigheten att mäta faktorer som t. ex. miljö, arbetsförhållanden, bostadssituation osv. Det som inte har kunnat uttryckas i siffror har ansetts mindre viktigt.

Även om det i dag är svårt att få helt användbara siffermässiga ingångsvärden för mätning av bl. a. ovan nämnda faktorer och även om det alltid kommer att fordras kompletterande kvalitativa analyser, så finns bearbetningsmetoderna.

Det begränsade synsättet att ökad bruttonationalprodukt är synonymt med ökad välfärd har säkert bidragit till att fördröja samhällsinsatser mot strukturrationaliseringens negativa sidoeffekter.

Valfrihet och regional utjämning

Valfriheten bör innebära en strävan att ge ökade möjligheter för människor att bo kvar och finna utkomstmöjligheterna där de önskar.

Regional utjämning betyder en strävan att skapa ökad jämlikhet i ekonomiskt, socialt och kulturellt avseende mellan människor i olika regioner. Som vi i tidigare motioner har framfört, måste detta ansvarstagande leda till, att staten garanterar servicen i vissa orter. Regional utjämning betyder dock inte en strävan efter exakt lika förhållanden i olika regioner. Glesbygden kan inte erbjuda ett lika differentierat utbud kulturaktiviteter och varierande sysselsättningsmöjligheter som de stora tätortsregionerna, under det att glesbygdsområden har andra företräden t. ex. mindre stress, renare luft, friskare vatten och större möjligheter till fritidsaktiviteter med anknytning till naturen. Ingen kan begära fullständig tätortsstandard och glesbygdsstandard på samma plats.

Ökad kunskap om sociala kostnader

Även om kravet på regional utjämning ställer stora krav på direkta statliga insatser, bör huvuddelen av samhällets åtgärder ske med utnyttjande av generellt verkande ekonomisk-politiska medel. Den marknadsekonomiska prissättningsmekanismen har därvidlag fördelar som i ökande utsträckning bör komma till användning. Genom att åsätta priser på prestationer och uppoffringar möjliggörs ett decentraliserat beslutsfattande. Vidare får man genom en utbyggd prismekanism vägledande mått för fördelningen av knappa resurser. Det senare är av stor betydelse i en utvecklad ekonomi med obetydliga icke-utnyttjade resurser.

Så långt möjligt bör man mot bl. a. denna bakgrund försöka utnyttja prismekanismens fördel i regionalpolitiken. Genom att med bl. a. skuggpriser få till stånd samhällsekonomiskt korrektare kostnadsrelationer, där också kostnader inkluderas för faktorer som i dag saknar pris för

den enskilda företagsamheten, kan den företagsekonomiska kalkyleringen närmas till den önskade samhällsekonomiska.

F. n. är möjligheterna att utföra totala samhällsekonomiska kalkyler mycket små. För att med större säkerhet kunna utföra sådana kalkyler behöver mätmetoderna utvecklas. Vi anser det angeläget att medel anslås till sådan forskning. Projekt av denna karaktär torde också kunna erhålla forskningsstöd genom riksbankens jubileumsfond.

Under 1970-talet kommer dessa frågor att kräva stort intresse från samhället. Direkta ingrepp kommer trots allt att bli nödvändiga genom att betydande skillnader mellan företagsekonomiska och samhällsekonomiska kalkyler kommer att kvarstå. Frågan om vilka åtgärder, som här kan bli nödvändiga, måste avgöras genom en bedömning från fall till fall.

Samhällsinsatser

Företagsvänligt klimat

Som vi framhöll i motioner till 1970 års riksdag (I: 1142) är ett väsentligt regionalpolitiskt medel sådana åtgärder som gynnar hela näringslivet i de regioner som anses i behov av stöd. Målet bör vara att skapa ett företagsvänligt klimat i skogslänen, som dels kan stimulera till företagsetablering, dels ge företagen expansionsmöjligheter också på längre sikt. Ett företagsvänligt klimat skapar goda förutsättningar för att näringslivet får en utvecklingsfrämjande utformning. Generella åtgärder minskar riskerna för rubbade konkurrensförhållanden och felsatsningar.

I flera utpräglade industriländer används vissa skattelättnader för att främja de regionalpolitiska målsättningarna. Skattelättnaderna kan beröra företagsbeskattning av vinster eller fastigheter, speciella avskrivningsregler, befrielse från energi- och transportskatter etc. Lokaliseringsutredningen ansåg att frågan om särskilda skattelättnader för företag i stödområdet genom de av riksdagen 1969 beslutade nya bestämmelserna på detta område hade kommit i ett annat läge och att behov av särslagstiftning för stödområdet inte längre ansågs föreligga. För företag i andra delar av landet som har intresse av att förlägga filialföretag till inlandet kan särskilda skatteförmåner enligt vår mening spela en avsevärd roll vid lokaliseringpolitiska avgöranden. Det är därför motiverat, att frågan om skattesystemets användning som regionalpolitiskt instrument blir föremål för en allsidig utredning. Folkpartiet har tidigare i flera sammanhang framfört tanken på att använda arbetsgivaravgiften som medel för regional utjämning. Regeringen har avvisat tanken med motiveringen att det skulle vara administrativt besvärligt att dra en geografisk gräns för differentierad avgift. Motiveringen är inte övertygande. Vi föreslår att företagsbeskattningsutredningen genom tilläggsdirektiv får i uppdrag att genomföra en allsidig utredning om skattesystemets användning som regionalpolitiskt instrument.

Investeringsfondernas användning i regionalpolitiken

För att framgångsrikt kunna utjämna skillnaderna mellan regioner med olika snabb ekonomisk utveckling måste samhället till sitt förfo- gande ha medel både av generellt stimulerande natur och för direktstyr- ning av investeringsverksamheten.

Det som hittills framförts i denna motion siktar till att generellt stimulera tillkomsten av nya och expansion av redan befintliga företag. För den mera direkta styrningen av investeringsverksamheten krävs i viss mån andra medel. Staten förfogar sedan en tid över ett sådant medel — investeringsfonderna. Syftet bakom skapandet av investerings- fonderna var att utjämna skillnader i konjunkturerna från tid till annan för landet som helhet. Denna uppgift anser vi fortfarande viktig.

Från folkpartiets sida har den senaste tiden vid flera tillfällen påtalats behovet av att frisläppa investeringsfonderna för investeringar utanför storstadsområdena.

Vi utgår då från att investeringar kommer att ske i större utsträck- ning i regioner, som har sysselsättningsvärigheter. Vår bedömning är därför att investeringsfonderna skall frisläppas för investeringar utan- för de expansiva storstadsområdena.

Etableringsanmälan

Riksdagen beslutade under höstriksdagen 1970 att samråd mellan företag och lokaliseringsmyndighet skall ske innan utbyggnad eller ny- lokalisering får ske inom storstadsregionerna. Förslaget stämmer väl överens med vad folkpartiet framfört i motioner senast till 1970 års riksdag. Som ett komplement till den tidigare utvidgningen av arsenalen av regionalpolitiska medel är samrådet motiverat. Effektiviteten av de hittills använda medlen bör genom detta tillfälle till obligatorisk infor- mation bli större. För att informationen skall bli konsistent och me- ningsfull krävs emellertid att lokaliseringsmyndigheten vid samråden kan presentera av statsmakterna preciserade mål för olika regioner. Det måste därför klart sägas ut vilka orter, som kan påräkna statligt stöd. Det bör i det sammanhanget understrykas, att statliga inrättningar inte utan synnerliga skäl bör flytta från mindre expansiva regioner in- nan mål för regionens utveckling preciserats.

För det fortsatta regionalpolitiska arbetet är det av stor betydelse att samrådsförfarandets effekter noggrant utvärderas. De verksamheter i Storstockholmsområdet, som expanderar, är offentlig förvaltning och övriga tjänster. Till stor del är det fråga om utbyggnad av den kommu- nala servicen för medborgarna i området samt kontaktintensiv verksam- het, medan antalet industrissysselsatta minskar. Ett stort antal större in- dustriföretag har under senare år flyttat från Stockholm. Någon eta- blering av större industrier förekommer knappast.

Vad som däremot borde kunna minskas, är tillväxten av den statliga

förvaltningen i området. Denna har i Storstockholmsområdet en betydande expansionskraft mätt i antal sysselsatta. Det är dock svårt att tänka sig något system med tillståndsvång i fråga om den statliga förvaltningen. Lokaliseringen av statliga myndigheter bestäms av statsmakterna. Vad som krävs för att begränsa statsförvaltningens expansion i Storstockholmsområdet är beslut i riksdag och regering. En viss begränsad utflyttning av statliga myndigheter har kommit till stånd, men fler myndigheter bör dock kunna lokaliseras till andra delar av landet. Statliga förvaltningsuppgifter bör i större utsträckning kunna decentraliseras till regional och lokal nivå. Huvudkontoret för statliga företag bör i princip lokalisera där företaget har sin huvudsakliga verksamhet. Exempelvis bör LKAB:s huvudkontor flyttas från Stockholm till Norrbotten.

K o m m u n i k a t i o n e r

Kommunikationerna är också en viktig sektor där generella åtgärder kan få lokaliseringpolitiskt gynnsamma effekter. Minskade transportkostnader och lägre taxor är kanske den viktigaste åtgärden. Vid sidan av kostnaderna är även transporterens snabbhet av stor betydelse. Erfarenheterna av genomförandet av det trafikpolitiska programmet är inte entydiga. Där finns klara positiva drag, men också negativa. Indragningar av tåg, nedläggning av stationer och bandelar samt indragning av busslinjer har medfört och medför alltså en successivt försämrad trafikservice för vissa grupper i stora delar av landet. I en bred samhällsekonomisk bedömning är bl. a. regionalpolitikens effekter av stor betydelse i trafikpolitiken. Trafikpolitikens väsentligaste uppgift måste vara att trygga en tillfredsställande transportförsörjning för landets olika delar.

Beträffande vissa godstransporter har införts ett särskilt stöd för transporter inom och från stödområdet. Denna verksamhet ligger i linje med vad som föreslogs i folkpartiets Norrlandsmotion 1970 (I: 47). Stödets utformning har emellertid inte blivit helt tillfredsställande. Stöd utgår inte för transporter i riktning mot Norrland. Begränsningarna i fråga om transportsträcka och vikt motverkar delvis stödets syfte.

Även persontaxorna har lokaliseringpolitiska effekter. Kostnaderna i tid och pengar för transport av människor är en viktig faktor. Det framstår som angeläget att skapa högklassiga och snabba persontransportmedel och större rabatter av långa resor. Vilken lösning som skall väljas för att reducera persontransportkostnaderna måste närmare övervägas. Bland de spörsmål som bör prövas är frågorna om maximitariffer, en taxemässig samordning mellan buss- och järnvägsresor samt speciella taxor för resor inom stödområdet.

Även telekommunikationerna spelar en mycket stor roll för möjligheterna att trots långa avstånd upprätthålla ett modernt näringsliv i hela landet.

Vad angår trafikproblemen i glesbygden har i kommunikationsdepartementets regi en modellplanering utförts avseende lokal trafikservice. I bl. a. ett flertal Norrlandskommuner pågår en försöksverksamhet enligt riktlinjerna i modellplanen. Avsikten är att planeringen och erfarenheterna från försöksverksamheten skall vara vägledande för andra kommuner med liknande trafikförsörjningsproblem. Kostnaderna härför bör beaktas välvilligt vid prövningen av framställningar om extra skatteutjämningsbidrag. Det är angeläget att arbetsgruppens arbete med modellplanen bedrivs skyndsamt.

Den högre utbildningen

Den högre utbildningen är i huvudsak koncentrerad till södra och mellersta Sverige. Denna koncentration är inte motiverad om man ser till befolkningens geografiska koncentration och bidrar till att skapa en bristande regional jämlikhet i utbildningsmässigt hänseende. Detta är särskilt markant vad gäller utbildningsförhållandena i Norrland.

Studerandeantalet på de stora universitets- och högskoleorterna har nu nått en sådan storlek att det kan ifrågasättas om inte den fortsatta expansionen beträffande den högre utbildningen bör komma till stånd genom en utbyggnad av i första hand universitetsfilialerna och den decentraliserade universitetsutbildningen. Beträffande försöksverksamheten med systematiserad decentraliserad universitetsutbildning, vilken f.n. äger rum i Luleå, Sundsvall och Östersund, är det angeläget, att denna byggs ut såväl ämnesmässigt som vad avser antalet försöksorter.

Högre utbildad arbetskraft önskar ofta arbete på eller i närheten av utbildningsorten. En utbyggnad av den högre utbildningen i Norrland är därför i hög grad ägnad att skapa underlag för det allsidiga arbetskraftsutbud som är en förutsättning för en utveckling av samhällsservice och näringsliv i Norrland.

En snabb utbyggnad av högre teknisk utbildning i Norrland är starkt önskvärd. De planer rörande den högre utbildningens och forskningens utbyggnad som hittills framlagts är otillräckliga. Den tekniska forskningen bör få större resurser genom tekniska forskningsinstitut. Den allmänna bristen på arbetskraft med socionomutbildning gör sig naturligtvis gällande även i stödområdet, inte minst med tanke på de speciella uppgifter som strukturuomvandlingen för med sig just här. Detta faktum och de skäl som kan anföras för decentralisering av högre utbildning över huvud taget är skäl för lokalisering av minst en ny socialhögskola till Norrland.

En plan för den fortsatta utbyggnaden av den högre utbildningen och forskningen i Norrland bör utarbetas.

Även möjligheterna till utbildning på gymnasienivå är av stor betydelse för Norrlands utveckling. De långa avstånden gör det i vissa fall nödvändigt att för Norrlands del acceptera ett något mindre underlag för

ett gymnasium. Gymnasieskolornas fortbestånd ingår också som en viktig del i den statsgaranti som krävs för de norrländska serviceorterna.

Bostadsbyggandet

I storstadsområdena är bostadsbristen kvantitativt stor och erfordrar kraftiga produktionsinsatser. Detta får inte leda till att de numerärt mindre bostadsbehoven och behovet av bostadsförnyelse i andra orter än de statistiskt expansiva inte tillräckligt beaktas. Ansträngningar bör göras för att minska efterfrågetrycket på storstadsområdena genom en aktiv regionalpolitik. Det är otillfredsställande att vissa kommuner kan bli helt utan tilldelning av bostadslån. Som vi upprepade gånger i bostadspolitiska motioner framhållit bör bostadsbyggandets regionala fördelning samordnas med regionalpolitikens målsättning att skapa bättre balans mellan olika orter och regioner. Det bör betonas att befolkningsomflyttningar även inom en region eller en kommun skapar ett inte oväsentligt bostadsbyggnadsbehov.

Turism

Turistnäringen kan självfallet ha stor betydelse för en bygd men kan inte ensam medföra en önskvärd ekonomisk utveckling. Den säsongbetonade turistverksamhet som förekommer i Sverige medför att antalet helårssysselsatta inom turistnäringen blir förhållandevis begränsat.

Däremot är turismens betydelse som deltids- eller kompletterande sysselsättning mycket stor. Väsentliga delar av turistnäringen, främst hotell- och pensionatsverksamheten, är beroende av tätortsservice. Detta är en av orsakerna till att turistnäringen har större utvecklande effekt inom ett område, där det finns tillgång till tätortsservice. Turistanläggningarna i den rena glesbygden synes ha mindre effekt på den lokala ekonomiska utvecklingen både vad gäller efterfrågan på lokala varor och tjänster och sysselsättning av lokal arbetskraft.

Turismens betydelse för en bygd inskränker sig dock inte enbart till de direkta ekonomiska effekterna. Genom den ökade efterfrågan, som turismen medför, möjliggöres ofta att servicen i området i form av kommunikationer, butiker, tjänster etc. kan upprätthållas eller förbättras. Detta har givetvis stor betydelse för befolkningen vare sig den i övrigt har beröring med turistnäringen eller inte.

Ett av de viktigaste hindren för en snabbare ökning av turismen är att det är dyrt att turista i Sverige jämfört med i många andra länder. Detta sammanhänger med det höga löneläget i Sverige och att turistnäringen till stora delar är personalkrävande. Kan priserna i Sverige pressas genom rationaliseringar finns stora möjligheter till en snabbare ökning av turismen. En undersökning 1967 visade, att drygt 40 % av de svenskar, som turistade i utlandet, uppgav att det var mycket troligt,

att de skulle ha tagit in på ett svenskt hotell i stället om de kunnat få resa samt kost och logi under en vecka för 350 kronor.

Utsikterna för den typ av turism som skogslänen kan erbjuda synes goda.

Allt fler bor i tätorter och det är då rimligt att intresset ökar för friluftsliv och relativ avskildhet under semestertiden.

En av svårigheterna, när det gäller att skapa ekonomiska förutsättningar för en expansion av turismen, är att turistsäsongerna är korta. Delvis gäller att problemet redan nu mindre är att öka efterfrågan under högsäsong, då det redan är fullbelagt, än att söka sprida ut efterfrågan under en längre period. En förlängd turistsäsong skulle också öka möjligheterna till helårssysselsättning inom turistnäringen. Staten bör stödja ansträngningarna att förlänga turistsäsongerna, bl. a. i samband med informationskampanjer inom och utom landet.

För en utbyggnad av turistnäringen krävs inte bara ett indirekt samhälleligt stöd i form av förbättrade kommunikationer, vägar etc. Lokaliseringstöd bör i vidgad omfattning kunna utgå även till turistanläggningar. Statliga insatser för turism i Sverige motiveras också av valutaskäl. Svenska turister betalar ut väsentligt större summor i utlandet än vad Sverige får in från utländska turister. Den svenska valutareserven skulle få en välbehövlig förstärkning om fler utländska turister kunde lockas till Sverige och en ökad andel av den svenska turismen stannade inom landet.

Jord- och skogsbruk

Ett län eller en region som består av enbart ett antal industriorter omgivna av en fullständigt död landsbygd är varken ett realistiskt eller tilltalande alternativ för framtiden. För att också de mera glest befolkade delarna av vårt land skall kunna utvecklas i takt med tiden fordras inte bara en levande industri utan också en levande omgivning till denna — en levande bygd. Genom den snabba rationaliseringen i skogen har många skogsarbetare friställts. Enligt vår mening är kombinationen av jord- och skogsbruk en mycket bra lösning i stora delar av vårt land. Förslag bör snarast föreläggas riksdagen på grundval av betänkande från utredningen jordbruket i norra Sverige och ingå som ett naturligt moment i aktiv och framgångsrik regionalpolitik.

I stora delar av vårt land är jordbruket till mycket stor del uppbyggt på små enheter. Som en följd av detta blir också andelen deltidjordbrukare i dessa bygder mycket stor. Från folkpartiets sida har i flera år krävts stöd också till deltidjordbruket. Detta krav har bl. a. motiverats från miljösynpunkter men också från lokaliseringssynpunkter. Vi har hävdats att det är värdefullt att ha kvar en del människor också i glesbygderna. Vi vidhåller vårt krav om stöd till deltidjordbruket och yrkande om detta framställs i särskild motion.

Företagarföreningarna

Företagarföreningarna bedriver en betydelsefull verksamhet. De bör erhålla resurser så att de kan utöka den service de ger företagen. Vi föreslog i motion (I: 47) till 1970 års riksdag högre anslag till företagarföreningarnas verksamhet. Marknadsföring av företagens produkter är en uppgift där företagarföreningarna ger, särskilt de mindre företagen, värdefullt stöd. Företagarföreningarnas rådgivnings- och konsultverksamhet för främst mindre och medelstora företag är betydelsefull för näringslivets utveckling inte minst inom stödområdet. Denna verksamhet har i vissa fall på grund av bristande resurser fått inriktas på främst företag som drabbats av svårigheter. Det är väsentligt att stödet till företagarföreningarna vidgas, så att de inte tvingas inskränka rådgivningsverksamheten för de företag som har en gynnsam utveckling.

Den industriella utvecklingen kräver ett alltmer avancerat tekniskt kunnande för att företag skall kunna hävda sig i konkurrensen. Företagarföreningarna kan spela en mycket betydelsefull roll, när det gäller att ge företagen möjligheter till en snabbare utveckling.

Företagareföreningarnas förbund har anfört, att den nuvarande storleken av administrationsbidraget inte gör det möjligt att fullgöra de arbetsuppgifter, som statsmakterna ålagt dem. Förbundet anser att anslaget bör böjas till 16 miljoner kronor. Mot bakgrund av vad vi ovan anfört anser vi det vara angeläget att företagarföreningarna får ökat stöd. Yrkande härom framställs i särskild motion.

Industricentra

S. k. industricentra uppförda av eller i samarbete med stat och kommun skulle för vissa regioner medföra nya utvecklingsmöjligheter. Industricentra innebär, att ett antal företag koncentreras till samma område och får tillgång till den service, som tillhandahålles av det företag som förvaltar och utvecklar ifrågavarande industricentrum. Industriföretagen kan genom industricentra få tillgång till lämpliga lokaler i industriell miljö utan att behöva binda resurser i anläggning av byggnader. Industricentrum tillhandahåller lokaler på hyresbasis. Det företag, som förvaltar industricentrum, kan tillhandahålla driftservice i fråga om t. ex. elkraft, gas, kommunikationer, bevakning m. m. men även exempelvis kopieringscentral, telefonväxel, verktygscentral m. m. Genom samverkan i sådana avseenden kan stordriftsfördelar uppnås.

Försök bör omedelbart inledas genom etablerande av ett antal industricentra. Verksamheten torde förutsätta statlig medverkan. Tänkbara former synes vara ett statligt bolag för ändamålet, som kan etablera industricentra i samverkan med såväl landsting, kommuner som enskilda. Försöksverksamheten får visa vilken eller vilka former av industricentra, som medför de för regionen mest utvecklingsfrämjande effekterna.

Direkta stödåtgärder

Även om den ökade tonvikten på generella metoder, som folkpartiet förordar, kommer till stånd, kommer vid sidan av dessa även i fortsättningen direkta stödåtgärder att vara nödvändiga. Det stöd, inriktat direkt på ökning av antalet sysselsatta, som införts för det inre stödområdet, ligger i linje med krav som folkpartiet framförde i motioner till förra årets riksdag. Erfarenheterna av denna verksamhet får bedömas som goda.

Det är glädjande att kunna konstatera, att efterfrågan på utbildningsstöd blivit högre än tidigare beräkningar tytt på. Vi uttrycker den förhoppningen att detta är en följd av att den generösa anda, vi framhöll böra gälla vid tillämpningen av bestämmelserna, främst om utbildningstidens längd, kommit att slå igenom.

De förslag till vidgade insatser på olika områden som vi framför i denna motion torde inrymmas i de medelsanvisningar departementschefen förordar för budgetåret 1971/72. Om ramarna skulle visa sig vara otillräckliga, förutsätter vi att regeringen under kommande budgetår begär de ytterligare medel, som kan komma att behövas.

En rationaliseringsåtgärd kan vara nödvändig för att på längre sikt garantera företagets fortbestånd. Det nödvändiggör ibland stöd till rationaliseringar, trots att de medför oförändrad eller till och med minskad sysselsättning. Sysselsättningseffekten av en ifrågasatt rationalisering bör alltså bedömas med hänsyn till såväl lång- som korttidsperspektiven. Hänsyn bör också tas till vilka sekundära effekter i sysselsättnings- och andra avseenden, som kan uppstå vid olika alternativ. Självfallet bör stöd inte medges till rationaliseringsåtgärder, där investeringskostnaderna är sådana att rationaliseringen blir mer fördelaktig än fortsatt mer personalkrävande drift endast genom de ifrågasatta stödåtgärderna.

Lokaliseringsstöd bör även kunna utgå till serviceanläggningar och serviceföretag i de fall service av berört slag saknas i området eller i fråga om utbyggnad av befintlig anläggning i de fall andra anläggningar inte riskerar att genom stödåtgärder få ett försämrat konkurrensläge.

Service i glesbygder

Den fortgående avfolkningen i glesbygdsområdena innebär att samhällets service för de kvarboende i stor utsträckning försvinner. Förändringar inträffar inom de mest olika sektorer. I första hand kommer olika former av vård, kommunikationer, varudistribution, skolor, post och tele i blickpunkten. Men också andra mycket väsentliga områden berörs, t. ex. kultur- och fritidsaktiviteter av olika slag, uppsamlings- och distributionsnät för jordbrukets produkter, hotell och restauranger, bankverksamhet, apotek och offentlig service. Genomgående för dessa aktiviteter är att förändringarna innebär en mer eller mindre långt gående centralisering till allt större tätorter. I glesbygdsområdena uppstår

därmed problem både i fråga om de praktiska möjligheterna att nå servicen och i fråga om kostnaderna för att utnyttja den.

Kommunerna har i allt större utsträckning kommit att spela den centrala rollen när det gäller att komma till rätta med följderna av utvecklingen i glesbygderna. Frågan är hur mycket dessa i regel skattesvaga kommuner orkar med av alla de ökade utgifter för social och övrig serviceverksamhet som nu läggs på dem.

Skatteutjämningsystemet är i dag det främsta statliga medlet för att skapa förutsättningar för någorlunda likvärdig kommunal service i olika delar av landet. I stödområdet spelar utjämningsbidragen en mycket viktig roll i kommunernas ekonomi. Det är naturligtvis bra att skatteutjämningsbidragen garanterar kommunerna ett visst skatteunderlag. Men det är inte tillräckligt. Samhället som helhet måste ta på sig en ökad del av ansvaret för att samhällsservicen bibehålles på en rimlig nivå även för glesbygdsområdenas befolkning.

Statsgaranterade serviceorter

Samhällets industriella satsningar i Norrland måste med nödvändighet koncentreras om de skall få avsedd effekt. 1968 års lokaliseringsutredning föreslog 15 s. k. prioriteringsorter i Norrlands inland och Norrbottens kustland. Dessa orter skulle bli föremål för särskilda lokaliseringpolitiska stödåtgärder. Regeringen har skjutit de nödvändiga prioriteringarna på framtiden. Vi vill framhålla att beslut i denna fråga är av stor betydelse för att undvika fortsatt ovisshet och osäkerhet om utvecklingen.

Redan 1964 ställde regeringen i utsikt ett speciellt servicestöd till glesbygderna inom stödområdet. Trots upprepade påstötningar bl. a. från oss, har inte åtgärder vidtagits för att infria löftet. Det är uppenbart att det behövs ett nät av stödjepunkter för att upprätthålla servicenivån i stora delar av skogslänen. Denna service kommer inte att kunna upprätthållas med mindre än att staten garanterar servicestandarden under över-skådlig tid. En sådan garanti skulle med säkerhet ha en positiv effekt på viljan att investera i en ort.

Garanterade serviceorter innebär vidare att de kommuner som har förutsättningar för ett livskraftigt näringsliv också får möjlighet att visa det.

Samhällets garanti för serviceorterna bör i princip *omfatta minst nuvarande standard* i fråga om allmän service, såsom skolor, post, kommunikationer, social service, lokaler för fritid och kultur m. m. En väg att skapa möjligheter för den kommersiella servicen att bestå är att upprätta en lånefond med fördelaktiga lån för butiks- och hantverkslokaler.

För att alla skall ha tillgång till rimlig service torde krävas att i princip alla de nuvarande kommunernas eller kommunblockens centralorter blir statsgaranterade serviceorter.

Även med ett garanterat nät av stödjepunkter för social och annan

service som bestämmer kvaliteten på serviceutbudet kommer för många avståndsproblemet — dvs. servicens tillgänglighet — att utgöra ett problem. Ett viktigt medel att förbättra glesbygdsbefolkningens servicestandard är därför att i görligaste mån reducera avståndsproblemet genom att underlätta befolkningens, varornas och tjänsternas rörlighet. Ett primärt mål för glesbygdspolitikerna bör sålunda vara att tillskapa transportsystem, som gör det möjligt för alla att till låga kostnader och tillräckligt ofta resa till viktigare serviceinrättningar respektive få varor hemsända. Av allt att döma måste en sådan transportapparat kompletteras med särskild ambulerande service utgående från serviceorterna.

En utbyggd service av ovan skisserade slag förekommer i dag knappast i något glesbygdsområde. Glesbygdsutredningen bör få i uppdrag att snarast framlägga ett förslag till minimistandard beträffande service i glesbygdsområdena liksom förslag till organisation av transportservicen. En förutsättning för att denna jämlikhetsskapande verksamhet skall kunna bedrivas är att generösa statsbidrag utgår för att i rimlig utsträckning täcka kostnaderna.

De äldre

I många glesbygdsområden är en stor del av befolkningen pensionärer. Det är av vikt att detta uppmärksammas vid utformandet av regionalpolitiken. Den försöksverksamhet som under en tid bedrivits av de s. k. glesbygdskonsulenterna har i stor utsträckning varit inriktad på social service åt äldre och handikappade i glesbygdsområdena.

Uppsökande verksamhet, bostadsförbättringsverksamhet, organisation av den sociala hemhjälpen, färdtjänst, servicebussar och matdistribution är exempel på några verksamheter av speciellt stor betydelse för de äldre i glesbygdsområdena.

Det rör sig här om delar av den sociala omvårdnaden som måste få ett vidgat utrymme inom ramen för samhällets regionalpolitiska verksamhet.

Glesbygdskonsulenternas försöksverksamhet bör snabbt utvärderas inom glesbygdsutredningens ram för att ge möjlighet till en vidare tillämpning av de nya grepp som de lanserat beträffande omvårdnaden av de äldre i glesbygden. Totalt sett är naturligtvis behovet av socialt stöd större där arbetstillfällena är få, där t. ex. partiell pension inte kan drygas ut med arbetsinkomst, där en ensamstående förälder har svårt att få jobb och där en pensionär behöver tillskott i väntan på att hustrun skall bli 60 år och få hustrutillägg. Trots sjunkande befolknings-siffror rasar de sociala utgifterna i höjden i glesbygdskommunerna.

Många människor lever i dag under knappa omständigheter enbart därför att de råkat bo i en bygd som drabbats av strukturrationaliseringens negativa biverkningar. Deras rätt till med andra medborgare likvärdig standard är en av de stora jämlikhetsfrågorna under 1970-talet.

Med hänvisning till ovanstående hemställes

I. att riksdagen måtte uttala

att staten i enlighet med vad som i motionen anförts bör garantera att samhällsservicen kommer att upprätthållas i vissa s. k. prioriteringsorter samt därutöver i ett större antal serviceorter i Norrlands inland och andra glesbygdsområden;

II. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär

1. att en näringspolitisk plan utarbetas med klart formulerade regionalpolitiska mål och angivande av vilka särskilda insatser från samhällets sida som krävs i de olika orterna,

2. att glesbygdsutredningen får i uppdrag att framlägga förslag till riktlinjer beträffande service i glesbygdsregionerna liksom förslag till organisation av transportservicen,

3. att glesbygdsutredningen får i uppdrag att snabbt utvärdera glesbygdkonsulenternas verksamhet beträffande den sociala servicen för de äldre i glesbygden, som underlag för riksdagsbeslut om mer generella riktlinjer beträffande denna service, samt

4. att en lånefond för butiks- och hantverks- m. fl. lokaler i statsgaranterade serviceorter inrättas;

III. att riksdagen i övrigt beaktar vad i motionen anförts.

Stockholm den 26 januari 1971

GUNNAR HELÉN (fp)

OLLE DAHLÉN (fp)

SVEN GUSTAFSON (fp)

i Göteborg

PER AHLMARK (fp)

KARL ERIK ERIKSSON (fp)

i Arvika

SVEN WEDÉN (fp)

MAC P. HAMRIN (fp)

THORVALD KALLSTAD (fp)

SIGVARD LARSSON (fp)

i Umeå

INGEMAR MUNDEBO (fp)

CECILIA NETTELBRANDT (fp)